

УДК 338.432:633.15 (477.44)

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА КУКУ- РУДЗИ В УМОВАХ ВІННИЧЧИНИ

Материнська О.А.

ННЦ «Інститут землеробства НААН»

Встановлено, що Україна, маючи величезні потенційні можливості, може розвивати зернову галузь, забезпечуючи внутрішні потреби, та збільшувати конкурентоспроможність вітчизняного зерновиробництва на зовнішньому ринку.

Ключові слова: динаміка виробництва, валовий збір, кукурудза на зерно, концентрація посівів.

It is set that Ukraine can develop corn industry providing internal necessities, and to increase the competitiveness of domestic grain's production at the oversea market because of big potential possibilities.

Keywords: dynamics of production, gross, corn for grain, the concentration of crops.

Актуальність проблеми. Проблеми розвитку сільського господарства в остання роки стали досить актуальними. Багато вчених-економістів розглядають і аналізують стан розвитку рослинницької і тваринницької галузі. На сучасному етапі формування ринку зернофуражних культур аналіз виробництва і реалізації продукції набуває особливо важливого значення, оскільки ринок зернофуражу формується спонтанно: відсутня чітка цінова політика, а також ринки збуту.

Нарощування виробництва зерна високої якості та більш раціональне його використання є однією з основних проблем сучасного сільського господарства України, як вирішальної умови поліпшення забезпечення населення продуктами харчування та подальшого економічного й соціального розвитку країни.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Загострення продовольчої проблеми у світі внаслідок зростання попиту на зернові ставить перед науковцями завдання аналізу виробництва і споживання зернових в регіонах та в цілому по Україні. Питанням вивчення та аналізу розвитку зернової галузі присвячуються праці таких провідних вчених, як С.І.Демяненко, М.В.Калінчик, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, І.О.Бистрова,

С.М.Чмир, О.В.Шубравська та багатьох інших. Віддаючи належне працям вчених-економістів необхідно зазначити, що дослідження динаміки виробництва зернових є підґрунтям аналізу та прогнозування розвитку національного ринку зерна в цілому.

Мета роботи - проведення аналітичної оцінки виробництва кукурудзи на зерно на Вінниччині дає можливість визначити тенденції, які існують на цьому ринку зернофуражу, а отже вчасно здійснити переорієнтацію виробництва, що є запорукою ефективного ведення господарювання. Тому, метою нашого дослідження є проведення детального аналізу такої цінної зернофуражної культури, як кукурудза на зерно, в умовах Вінницької області.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні роки в Україні спостерігається тенденція до збільшення валового збору зернових культур. На ринку фуражної кукурудзи відзначається збільшення попиту, що в свою чергу призводить до збільшення виробництва даного виду зернових. Вінниччина є однією з провідних областей країни, в структурі валового збору якої, значну частку займає кукурудза на зерно.

Збільшення обсягів виробництва продукції — головний напрям зміцнення економіки будь-якого підприємства. Основним завданням у зерновому господарстві є забезпечення більш повного задоволення зростаючих потреб населення в продуктах харчування, а тваринницьку галузь — в кормах.

Одна із нагальних проблем сьогодення для аграрників – тваринницька галузь. Низька забезпеченість кормами ставить під загрозу збереження поголів'я. Розширення площі посіву кукурудзи на зерно, замість малопродуктивних посівів озимої пшениці, у разі застосування всіх факторів підвищення її врожайності дасть змогу значно збільшити виробництво фуражного зерна, а в поєднанні з розширенням посівів сої — відродити комбікормову промисловість. Це значною мірою зміцнить кормову базу для тваринництва і сприятиме підвищенню його продуктивності.

В 2010 році валовий збір кукурудзи становив 12310,8 тис. ц, що в 4,4 рази більше ніж в 1995 році. Аналогічні тенденції спостерігаються і в розрізі культур.

Так, за аналізований період, валовий збір озимої пшениці збільшився в 1,1 рази (з 10739,4 до 11779,7 тис. ц), ячменю ярого - в 1,2 рази (з 4956

в 1995 р. до 5448,1 тис. ц в 2009 р.), а в 2010 р. зменшилось до рівня 3695,7 тис. ц, кукурудзи на зерно – в 4,4 рази (з 2763,8 до 12310,8 тис. ц), тощо. Поряд з цим відбулося різке зменшення виробництва зерно-бобових культур. У 2010 році їх валовий збір становив 291,8 тис. ц, що в 7,2 рази менше ніж в 1995 році.

Таблиця 1. Динаміка виробництва зернових культур у господарствах Вінницької області, тис. ц

Культури	Роки									
	1995	2000	2002	2003	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Зернові і зернобобові культури	22297,9	17445,1	23218,1	12134,1	20346,5	20752,3	16860,4	33776	30922,6	31113,4
озимі зернові	11559,1	8539,6	11354,7	1654,2	9014,4	7472,8	8158,3	17126,9	15755,8	13708,4
пшениця	10739,4	7765,2	10311	1539,1	8327,5	6877,8	7634,3	15769,3	13807,9	11779,7
жито	346,3	400,4	459,4	91,3	278,5	149,4	124,1	398,3	342,9	154,3
ячмінь	473,4	374	584,2	23,8	408,4	445,6	399,9	1247,6	1605	1774,4
ярі зернові	10738,8	8905,5	11863,4	10479,9	11332,1	13279,5	8702,1	16360,8	15166,8	17405
пшениця	99,2	233,4	406,7	463,9	1070,4	1326,9	664,3	684,3	858,9	822,5
ячмінь	4956	4061,2	5516,3	3788,6	4767,2	6038	3458,2	5755,8	5448,1	3695,7
овес	451,7	362,6	318,6	286,9	210,9	209,1	131,7	290	159,3	110,4
кукурудза на зерно	2763,8	2715	4273,9	5082,7	4354,4	4926,3	4058,2	9093,6	8177	12310,8
просо	83,7	122,3	43,4	93,8	40,2	29,9	29,6	52,4	29,5	27,1
гречка	273,4	482,7	261,4	300	277,1	225,8	179,5	182,4	166,8	143,4
зернобобові	2110,5	927,1	1037,7	455,4	608,3	522,9	180,2	288,3	325,1	291,8

Джерело: дані Головного управління статистики у Вінницькій області

Згідно статистичних даних, основні площі кукурудзи на зерно сконцентровані в східних і частково в північних районах Вінницької області.

У таблиці 2 наведено валовий збір зерна кукурудзи у розрізі районів Вінницької області та визначено концентрацію її виробництва.

Найбільшими виробниками зерна кукурудзи на Вінниччині є Хмельницький (693214,8 ц), Бершадський (541786,2 ц) і Тульчинський (403471,2 ц) райони. Їх частка у валовому виробництві зерна цієї культури відповідно становить 10,8, 8,4 і 6,3%, тобто в сумі ці райони забезпечують майже 25% загального виробництва кукурудзи на зерно у області. В цілому основне виробництво зерна кукурудзи сконцентроване в північних і східних районах Вінницької області.

Якщо проаналізувати частку кукурудзи на зерно у валовому зборі зернових і зернобобових культур в розрізі кожного району окре-

мо, то найбільший вал зерна за рахунок цієї культури формувався в Хмільницькому (44,4%), Бершадському (39,0%), Оратівському (38,4%), Тульчинському (39,8%), і Тиврівському (42,8%) районах.

Таблиця 2. Валовий збір зерна кукурудзи у Вінницькій області, ц

Назва районів	Валовий збір кукурудзи на зерно, ц						Частка районів у валовому зборі кукурудзи на зерно, %	Частка кукурудзи на зерно у групі зернових і зернобобових культур, %
	2006	2007	2008	2009	2010	в середньому за 2006-2010 рр.		
Вінницька область	4926308	4058173	6968567	6169237	10056936	6435844,2	100,0	28,3
Барський район	167792	158373	179788	105867	171464	156656,8	2,4	28,3
Бершадський район	654342	144230	523457	494696	892206	541786,2	8,4	39,0
Вінницький район	44576	33890	25043	62294	189748	71110,2	1,1	14,3
Гайсинський район	243287	164473	285824	329111	448165	294172	4,6	26,3
Жмеринський район	35183	62892	315345	120083	169018	140504,2	2,2	25,0
Іллінецький район	120623	105522	163682	229029	211866	166144,4	2,6	20,7
Козятинський район	72555	119066	287652	321884	515844	263400,2	4,1	21,9
Калинівський район	144263	215680	292415	302428	489915	288940,2	4,5	27,9
Крижопільський район	221428	83840	182635	35434	261290	156925,4	2,4	14,3
Липовецький район	179916	208362	220010	377173	713149	339722	5,3	33,5
Літинський район	66288	131754	64641	43516	109415	83122,8	1,3	20,3
Могилів-Подільський район	66937	49975	230365	172555	209684	145903,2	2,3	30,8
Мурованокриловецький район	100359	95943	75270	61375	117988	90187	1,4	21,9
Немирівський район	119417	174821	395332	400133	660033	349947,2	5,4	33,0
Оратівський район	208696	375811	295639	384580	465725	346090,2	5,4	38,4
Піщанський район	96173	38171	150676	46770	135476	93453,2	1,5	27,0
Погребищанський район	232159	264366	234700	253905	310654	259156,8	4,0	22,6
Теплицький район	252557	222026	272216	116497	341037	240866,6	3,7	23,5
Томашпільський район	169115	167553	411040	132167	345023	244979,6	3,8	26,0
Тростянецький район	175030	69228	248483	164266	362846	203970,6	3,2	22,6
Тульчинський район	279006	210995	501164	457354	568837	403471,2	6,3	39,8
Тиврівський район	62860	95477	247215	451944	643110	300121,2	4,7	42,8
Хмільницький район	418673	540115	787046	781749	938491	693214,8	10,8	44,4
Чернівецький район	135647	135204	175149	133377	266180	169111,4	2,6	36,1
Чечельницький район	233756	13922	75585	39452	157660	104075	1,6	23,0
Шаргородський район	103188	64549	119231	59935	128651	95110,8	1,5	11,6
Ямпільський район	311550	91903	208963	91663	233461	187508	2,9	24,1

Джерело: розраховано автором на основі даних Головного управління статистики у Вінницькій області

Оскільки однією з основних зернофуражних культур є кукурудза на зерно, доречно розглянути показники ефективності її виробництва. Нами було проаналізовано вплив на економічну ефективність її вирощування затрат на 1 га посіву цієї культури в господарствах Вінниччини. Для

цього ми використали вибірку яка нараховувала 298 господарства. Ці господарства були згруповані в 7 груп.

Таблиця 3. Ефективності вирощування кукурудзи на зерно в господарствах Вінницької області, згрупованих за затратами на 1 га, 2010 рік

Групи за витратами на 1 га кукурудзи, грн	Кількість господарств у групі	Урожайність, ц/га	Зібрана площа, га	Виробництво продукції, ц	Затрати на 1 га посівів, грн	Виробнича собівартість 1 ц зерна, грн	Ціна реалізації, грн. за 1 ц	Одержано прибутку на 1 га, грн.	Рентабельність, %
до 2000	32	47,0	5172	243100	1601	34,06	113,69	1327,6	66,9
2000,1-3000	55	55,9	19506	1091223	2622	46,88	113,48	1892,9	80,3
3000,1-4000	84	65,6	31953	2094709	3492	53,26	113,60	1633,6	55,0
4000,1-5000	55	60,1	15232	915545	4413	73,43	116,83	1283,2	40,2
5000,1-6000	39	75,9	14406	1093435	5426	71,48	122,96	1389,0	36,8
6000,1-7000	17	75,5	6387	482207	6390	84,64	125,01	1336,4	27,2
понад 7000	16	98,9	6264	619560	8903	90,01	127,79	2923,1	37,2
Вінницька область	298	66,1	98920	6539779	4175	63,15	118,02	1641,6	48,5

Джерело: розраховано автором на основі даних Держкомстату України

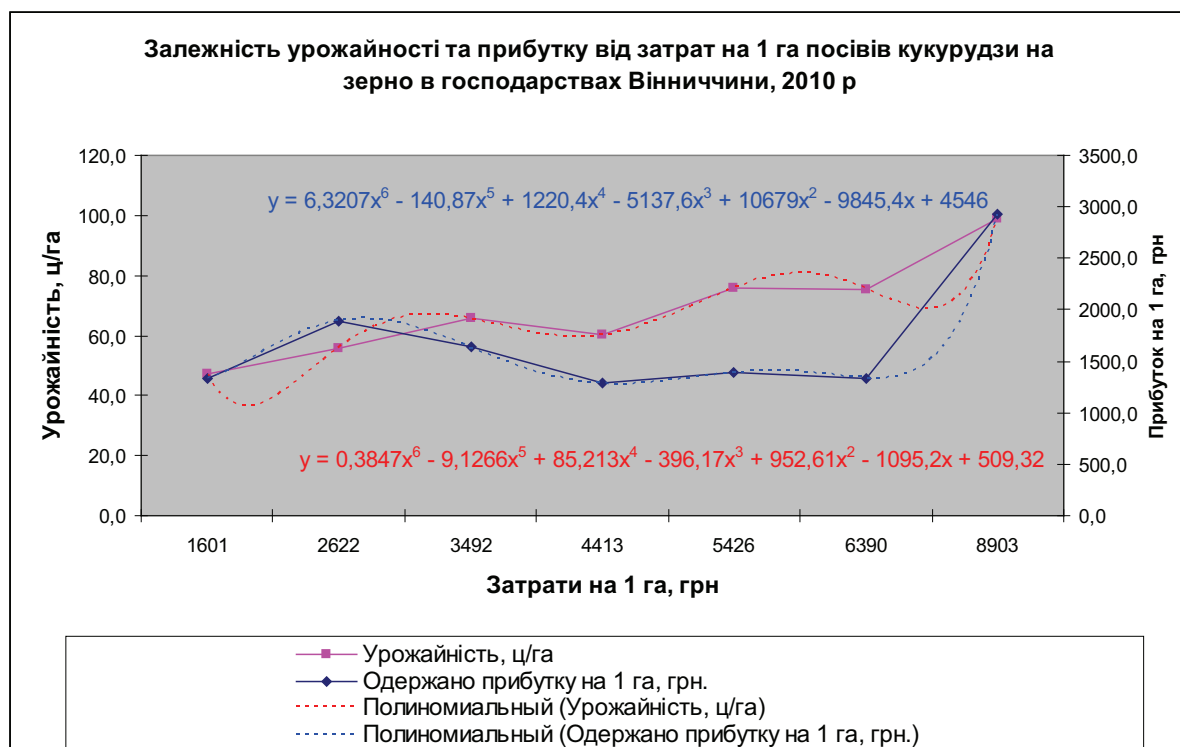
У таблиці 3 наведено показники економічної ефективності виробництва зерна кукурудзи залежно від затрат на 1 га посіву цієї культури.

З даних таблиці видно, що між затратами на 1 га посіву і урожайністю існує тісний взаємозв'язок, оскільки збільшення затрат сприяє зростанню урожайності кукурудзи на зерно (від 47,0 ц/га в I групі до 98,9 ц/га в VII групі господарств).

Збільшення урожайності зазвичай вимагає значних капіталовкладень. Аналіз даних 2010 року показує, що із збільшенням затрат на 1 га до рівня 4413 грн, прибуток зменшується до 1283,2 грн на 1 га. За умови збільшення інтенсифікації виробництва кукурудзи на зерно до 5426 грн і вище прибуток з 1 га становитиме 1389 грн. І вже при затратах понад 8903 грн відбувається зростання прибутку більш ніж у 2 рази (2923,1 грн)

На рисунку 2 наведено регресійну модель за 2010 р, що дає можливість описати залежність даних показників. Як бачимо, чим більший рівень технологічних затрат, тим більшу урожайність даної культури. Все пояснюється тим, що основним напрямком подальшого розвитку даної галузі є інтенсифікація виробництва на основі внесення оптимальної кількості органічних та мінеральних добрив, розширення посівів високоврожайних сортів і гібридів, впровадження комплексної механізації, інтенсивних та індустріальних технологій, застосування прогресивних

форм організації і оплати праці з урахуванням кінцевого результату.

Рис. 2. Вплив затрат на 1 га посіву кукурудзи на урожайність та прибуток з 1 га, 2010 рік.

Отже, в загальному, виробництво такої цінної фуражної культури як кукурудза на зерно на Вінниччині рентабельне і стратегічно важливе. Але не зважаючи на це, на сьогоднішній день у виробників існує низка проблем, вирішення яких має першочерговий характер.

Висновки. Вінницька область є одним із найбільших виробників зернофуражного зерна, зокрема кукурудзи на зерно, в Україні. При цьому основне його виробництво сконцентровано у Хмельницькому і Бершадському районах, тому в цих районах доцільно звернути увагу на розвиток тваринницької галузі. В основі перспектив подальшого розвитку зернової галузі Вінниччини повинна складатися всебічна оцінка внутрішнього потенціалу та можливість його нарощування і використання в майбутньому з урахуванням впливу різних факторів. Протягом останніх років на Вінниччині склалася тенденція зменшення чисельності великої рогатої худоби і свиней. Це пов'язано з багатьма чинниками, а саме: нестабільною ціновою політикою, відсутністю державної підтримки сільгоспвиробників, несприятливі умови для вирощування ВРХ і свиней та ін.

Для сталого розвитку зернового сектору вкрай необхідна оптимізація структури фуражного зерна з урахуванням відродження і розвитку

тваринницької галузі. Важливим питанням сьогодення є поєднання концентрації посіву зернофуражних культур і концентрації виробництва тваринницької продукції. Концентрація поголів'я ВРХ та свиней шляхом створення великих товарних ферм, а також мініферм, дасть можливість поступово збільшувати виробництво тваринницької продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств: Статистичний бюлетень/ за ред.. В.І. Погорельська, О.О. Лук'янчикова, О. Л. Афанасенко// Державний комітет статистики України Головне управління статистики у Вінницькій області. - Вінниця, 2011.-113с.
2. Статистичний щорічник Вінниччини за 2010 рік/ За ред.. С.Н.Ігнатова; Державний комітет статистики України. – Вінниця, 2009.-619с.
3. Бистрова І.О. Збалансування попиту і пропозиції на зерно продукцію в контексті забезпечення сталого економічного розвитку галузі // Збірник наукових праць. Економіка та управління АПК. Випуск 1 (66).-2009р.
4. А. Вовченко. Зернофуражне поле Черкащини Електронний ресурс: <http://www.propozitsiya.com/?page=149&itemid=708&number=20>
5. Материнська О.А. Аналітична оцінка виробництва зернофуражного зерна ячменю ярого у Вінницькій області // Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. Випуск 39, Ч II.- Вінниця: ВДАУ. 2009.
6. Степанюк О. Відтворення поголів'я ВРХ є запорукою розвитку тваринництва.// Аграрні вісті. - №10, вересень, 2008 р. – с. 22-25